

Dudlák Tamás

Ausztráliai levéltári kutatási lehetőségek¹

Az alábbiakban az ausztráliai levéltári (és könyvtári) kutatási lehetőségeket ismertetem magyar szemszögből, különös tekintettel két intézmény, az Ausztrál Nemzeti Levéltárban (National Archives of Australia) és az Ausztrál Nemzeti Könyvtárban (National Library of Australia) fellelhető gyűjteményekre és az ezekben szerzett kutatói tapasztalatokra. Ismertetésemet Ausztrália vázlatos története, valamint az országba való utazás megszervezésének praktikus kérdései vezetik be.

Bevezetés

Ausztrália elnevezése az ókori és középkori Terra Australis („déli földrész”) hagyományából ered, és a kontinens európai felfedezőihez köthető. A földrészen az emberi jelenlét azonban előttük több tízezer évvel, az ausztrál őslakosok, az aboriginék érkezésével kezdődött.

A földrész északi részét első európaiként – jelen ismereteink szerint – a holland Willem Janszoon pillantotta meg 1606-ban, aki akkor az Új-Hollandia elnevezést adta a területnek, míg Ausztrália déli részén először Abel Tasman járt 1642-ben (róla nevezték el Tasmania szigetét). Tasman két évvel később Ausztrália északi partjai mentén is végighajózott. 1770-ben James Cook tárta fel a mai Új-Dél-Wales keleti partjait.

Más európai nemzetek is vezettek expedíciókat az új földrész megismerésére, a területet azonban Arthur Phillip 1788. január 26-án a későbbi Sydney területére érkezve a brit korona részévé nyilvánította. Ausztrália távolsága és átjárhatatlansága miatt ideális helyként szolgált a Brit Birodalom számára a fegyencek elkülönítésére, így az hamar „börtönszigetté” vált. A börtönrendszer egy különleges társadalmat hozott létre, amelynek nyoma a mai napig fellelhető az ausztrál kultúrában és társadalomban.

A gyarmati időszak átalakította az őslakosok életét, konfliktusokat okozva és hagyományos területeik elvesztéséhez vezetve. Számuk az európaiak által behurcolt betegségek következtében jelentősen megtizedelődött. Az őslakosok kultúrájának elismerése és védelme csak a 20. században kezdődött, állampolgárságot pedig csak 1967-ben kaptak. Mindezen intézkedések ellenére az őslakosok ma is az ausztrál társadalom periferiáján találhatók.

A gyarmatosítók és telepesek folyamatos terjeszkedésének eredményeként a kontinens északi, keleti, déli és nyugati részén is megjelentek a különféle európai nemzetek képviselői (köztük magyarok is). A földrész belsejébe („outback”) való benyomulást jelentősen akadályozta a sivatagos környezet és a vízhiány. Emiatt ma is a fő égtájak szerint négy, szinte teljesen különálló lakott részre osztható az ország: ezek közül a keleti part a legsűrűbben lakott (Új-Dél-Wales és Queensland Sydney, Brisbane és Cairns városokkal) és intenzív kapcsolatban áll a déli és délkeleti résszel (Victoria és Dél-Ausztrália tartomány Melbourne és Adelaide központtal). A nyugati részen Perth városa és környéke, északon pedig Darwin jelenti a lakott területek centrumát. Mindezekon kívül Tasmánia szigete (Hobart) relatíve sűrűn lakott, illetve az ország „tervezett” fővárosa, Canberra (1913-tól) az ország két legnagyobb városa, Sydney és Melbourne között fekszik.

---

¹ A cikk megjelenését az NKA 208201/00012 sz. pályázata támogatta. A szerző ELTE Kortárs Arab Világ Központ tudományos munkatársa.

A kezdeti gyarmati időktől a kontinens egyre inkább önállósult a brit uralomtól. Ausztrália brit gyarmati tartományai hivatalosan 1901-ben egyesültek és függetlenséget nyertek a brit koronától. Az ország azóta a Brit Nemzetközösség tagja, és ekképpen parlamentáris és alkotmányos monarchiaként a brit királyi család elvi fennhatósága alá tartozik. 1986-tól az ún. Australia Act tovább csökkentette a királyi család fennhatóságát az ország ügyei felett.

Beutazás az országba

Ausztrália kétségkívül nem mindennapi úticél, ami nyilvánvaló, hiszen az utazás hossza és költsége miatt sajnos csak kevés magyarnak adatik meg a lehetőség, hogy Földünk egyik legtávolabbi pontjára eljusson. Éppen ezért szerencsésnek érzem magam, hogy többször is meglátogathattam a szigetországot, s mindezek során többféle témában forrásfeltáró kutatómunkát végezhettem, illetve nemzetközi konferenciákon vehettem részt. Az alábbi leírás tehát személyes élményeimen és benyomásaimon alapszik, amelyeket 2018 júliusában, 2018 novemberében és decemberében, valamint 2019 novemberében és decemberében szereztem. Legutolsó alkalommal a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj keretében 2022 decemberében hungarika anyagok kutatásával kapcsolatosan utaztam Ausztráliába. A kutatás során a levéltárakban (a National Archives of Australia és fióktintézményei) és a könyvtárban (National Library of Australia, Canberra) kutattam. Egy hónap alatt négy városban, Sydneyben, Canberrában, Melbourne-ben és Brisbane-ben tartózkodtam hosszabban. Ezt egyrészt az ezekben a városokban élő jelentős létszámú magyar közösségek jelenléte, másrészt pedig a kutatás írásos forrásainak itteni fellelhetősége indokolta.

Ausztráliába Budapestről közvetlen repülőjárat nincsen;² ahhoz, hogy valamelyik ausztrál nagyvárosba eljussunk, valahol Ázsiában legalább egyszer át kell szállni. A legjellemzőbb átszállási pontok az Öböl-államok nagy repterei (Dubai, Doha), egyes kínai városok (Sanghaj, Hongkong és Kanton) és Délkelet-Ázsia bizonyos városai (Manila, Szingapúr, Bangkok). Mivel a kínai desztinációk egyre könnyebben elérhetők Magyarországról, ezért Ausztráliába akár Kínán keresztül, egy átszállással is eljuthatunk. E tekintetben általánosságban a China Eastern légitársaság és partnerei kínálják a legolcsóbb utazási lehetőséget. A járványügyi korlátozások feloldásával és a kínai tranzitálási szabályok enyhülésével tehát kínai városok érintésével egyre könnyebb a déli kontinensre való eljutás. A kínai átszállás azonban általában hosszú időt vesz igénybe, így a menetidő jelentősen megnövekszik (30-40 óra). Még a leggyorsabb utazási móddal (általában Qatar Airways, dohai átszállással) is legalább 24 órát vesz igénybe az utazás. Még hosszabb és általában drágább a repülőút, ha Budapestről nyugat felé repülünk, és az amerikai kontinensen szállunk át (valahol az Egyesült Államok területén).

A több megszakításos utakra a legolcsóbb megoldást a fapados szingapúri Scoot légitársaság járatai kínálják. Ezekkel lehetőség adódik Berlinben vagy Athénban, majd pedig Szingapúrban átszállni, végül pedig Brisbane, Gold Coast, Sydney, vagy Melbourne városába érkezni. Ezek azonban csak a hét bizonyos napjain érhetőek el, tehát lehetővé teszik, hogy az átszállópontokon több időt töltsünk.

Ausztrálián belül Melbourne, Sydney és Brisbane a nemzetközi repülésben frekventált helyeknek számítanak, addig az ország fővárosa, Canberra inkább belföldi járatokkal érhető el (vagy vasúton Sydneyből mintegy négy óra alatt). Az ország nagyobb városai közötti hatalmas távolságok miatt az

---

² Európából csak Londonból van közvetlen járat Ausztráliába, annak is a nyugati részére, Perth városába. Ez a világ negyedik leghosszabb repülőjárata közel 17 órás repüléssel. Perthből Sydney még bő négy óra további repüléssel érhető el.

ausztrálok gyakran repülővel közlekednek, amelyek naponta többször is indulnak a népszerű desztinációk között.

Az utazás során – a kötelező tranzitálás miatt – fontos, hogy tisztában legyünk a tranzitorszámban érvényes beutazási feltételekkel is.³ Fontos még azt is megjegyezni, hogy beutazáskor egyrészt kérhetik az országban való tartózkodási cím, valamint egy, az országot elhagyó repülőgépre szóló jegy bemutatását (amivel az országot az érkezéstől számított 90 napon belül elhagyjuk).

Magyarország Canberrában nagykövetséget, Sydneyben és Melbourne-ben konzulátust tart fenn. Több ausztráliai nagyvárosban pedig tiszteletbeli konzulok vannak.⁴ Magyar állampolgárok számára online igényelhető elektronikus vízum beszerzése szükséges az utazást megelőzően.⁵

Magyarok és Ausztrália

Bár magyarok már a 19. század végétől érkeztek a déli kontinensre, Ausztrália és Magyarország kapcsolatának első és legfontosabb eleme volt az 1956-ban hazánkából elmenekült magyarok tömeges megjelenése a déli kontinensen. A két ország közti hivatalos diplomáciai kapcsolatfelvétel 1967-ben konzuli szinten történt meg, amit 1975-től a canberrai magyar nagykövetség követett. Sydneyben külgazdasági és konzuli iroda, Melbourne-ben pedig konzulátus működik. Utóbbi időben Ausztrália a magyar politikában a szigorú migrációs politikája kapcsán került előtérbe, valamint a 2019 végén és 2020 elején pusztító erdőtüzek keltettek nagy médiaérdeklődést mind idehaza, mind pedig világszerte. A járványkezelésben elért sikerei is ráirányították a médiafigyelmet Ausztráliára.

Az ausztráliai magyarság helyi közösségei – főképpen 1956-ot követően – számos szervezetet alapítottak, így ma a nagyobb ausztrál városokban (Brisbane, Sydney, Melbourne) vannak a magyar közösségekhez kötődő klubok, iskolák, egyházi szervezetek, illetve tartományi szintű magyar ernyőszervezetek.⁶ Ezek némelyikével újonnan a Kőrösi Csoma Sándor-program keretében alakult ki intézményesített kapcsolat az anyaországból küldött ösztöndíjas hallgatók révén. Az ausztráliai magyar közösségek hagyatéki anyagainak feltárását az OSZK gondozásában működő Mikes Kelemen program kezdte meg.⁷ Az írásos források elérhetősége tekintetében Canberra mint főváros szerepe kiemelkedő; az ország fővárosa őrzi ugyanis a legjelentősebb gyűjteményt a magyarokra vonatkozó levéltári anyagokból. Ami az Ausztráliával és az ausztráliai magyarsággal kapcsolatos magyar nyelvű feldolgozásokat illeti, az alábbi művek emelhetők ki:

- Domaniczky Endre: Ausztrália magyar szemmel
- Domaniczky Endre: Ausztrál fővárosok – Sydney, Melbourne, Canberra
- Ausztrália és Új-Zéland magyar világa című, 2005-ös kiadású könyv⁸

Levéltári és hungarika-kutatások szempontjából hasznos segédlet az online is elérhető Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke 15. kötete, amely Ausztrália könyvtárait, és az azokban fellelhető magyar vonatkozású anyagokat veszi sorra. A kötet mindezekén túl további tanulmányokat is tartalmaz a magyar közösségek írásos emlékeiről.⁹

³ <https://konzinfo.mfa.gov.hu/utazas/utazasi-tanacsok-orszagonkent>

⁴ <https://konzinfo.mfa.gov.hu/utazasi-tanacsok-orszagonkent/ausztralia>

⁵ <https://immi.homeaffairs.gov.au/visas/getting-a-visa/visa-finder/visit>

⁶ A részletes listát lásd: <https://www.korosiprogram.hu/diaszpora/ausztralia>

⁷ <http://www.oszk.hu/mikes-program>

⁸ <https://www.antikvarium.hu/konyv/andrasi-gabriella-baba-szilvia-ausztralia-es-uj-zeland-magyar-vilaga-515199>

⁹ http://mek.niif.hu/14600/14670/pdf/14670_15.pdf

Levéltári kutatás Ausztráliában

Ausztráliában alapvetően három kutatási irányvonal határozható meg az érdeklődő magyar kutató számára:

1. külhoni magyarsággal kapcsolatos kutatások;
2. angol gyarmati történetre, illetve ennek folytatásaként a független Ausztrália történetére, jelenére, nemzetközi kapcsolataira vonatkozó kutatások;
3. az őslakosok, valamint egyes óceániai népek történetére és kultúrájára vonatkozó feltárások.

A magyar–ausztrál kapcsolatok politikai-gazdasági, illetve társadalmi vetülete egyaránt kutatható az Ausztráliai Nemzeti Levéltár magyarokra vonatkozó anyagait áttekintve. Tipikusan érdeklődésre tarthatnak számot az 1956-os forradalom eredményeképpen Ausztráliába érkező magyarok személyes anyagai. A levéltári anyagok között találunk kimutatásokat a magyarok integrációjával (munkaügyi helyzet, szerveződés) kapcsolatosan is. A korábbi és a későbbi időszakra vonatkozóan pedig a két ország közti gazdasági és politikai kapcsolatokról találhatók dokumentumok.

Az Ausztráliai Nemzeti Levéltár

Az Ausztráliai Nemzeti Levéltár (National Archives of Australia) mintegy 45 millió tételt tartalmaz, és gyűjtőkörébe tartozik minden olyan archív adat (bármilyen adathordozón megjelenő képi, írásos, audio vagy audiovizuális dokumentum), amely az ország területén élő népek történetéhez, kultúrájához vagy adminisztratív tevékenységéhez tartozik.¹⁰ A kutatóknak a levéltári anyagban való eligazodását tematikus kutatói segédletek segítik.¹¹

Az Ausztráliai Nemzeti Levéltár központja Canberrában, a régi és az új parlament között található.¹² Címe: National Archives, National Office, Kings Avenue, Parkes, ACT 2600. Az olvasóterem hétfőtől vasárnapig 9:00–17:00 között van nyitva. Közvetlenül a (0061) 02 6212 3600-os telefonszámon érhető el. Emailben való megkeresés egy, az összes fiókintézményt egyesítő felületen lehetséges, amely az alábbi honlapon érhető el: <https://www.naa.gov.au/visit-us/contact-us>. A levéltár általános keresőfelülete az alábbi linken érhető el: <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/SearchScreens/BasicSearch.aspx>.

A levéltárnak további fiókintézményei vannak Ausztrália másik hét tartományának központjában (Sydney, Darwin, Brisbane, Adelaide, Hobart, Melbourne, Perth).¹³ Mindegyik fiókintézmény saját gyűjteménnyel rendelkezik, amelyeket hivatalosan 30 munkanap alatt át lehet kérni az általunk kívánt fiókintézménybe. Fontos azt is megemlíteni, hogy National Archives of Australia nem canberrai fiókjai csak rendkívül korlátozott nyitvatartással dolgoznak (egyes hétköznapokon egyáltalán nem nyitnak ki). A canberrai levéltári épület csupán kiállítások és kutatás helyszínéül szolgál (olvasótermek), oda minden dokumentumot külső helyszínről kell bekérni.

A levéltárban őrzött anyagok természetesen bárki számára elérhetőek – állampolgári korlátozástól függetlenül. Anyagok kikérése és a levéltárba való belépés online regisztráció után lehetséges.¹⁴ Szabály szerint egyszerre 5 dossziét vagy egy dobozt adnak ki kutatásra. Igény szerint azonban ennél többet is kiadhatnak.

¹⁰ <https://www.naa.gov.au/help-your-research/whats-collection>

¹¹ <https://www.naa.gov.au/help-your-research/research-guides>

¹² <https://www.naa.gov.au/>

¹³ Ezek pontos helyszínei elérhetők az egyes tartományok betűkódjaira kattintva: <https://www.naa.gov.au/visit-us/new-south-wales>

¹⁴ <https://www.naa.gov.au/help-your-research/research-centres/register-researcher>

A levéltári keresőportál, a RecordSearch¹⁵ kiírja egy adott keresés során, hogy melyek azok az anyagok, amelyeket digitális formátumban elérhetünk. Lehetőség van az archív anyagokról digitális másolatot rendelni.¹⁶ A RecordSearch felületén egyszerű és összetett keresés is lehetséges, a találatok kapcsán pedig az anyagok cím, vonatkozó év, felelős hivatal (kiadó) és lelőhely (ausztrál város) szerint rendezhetőek. Mindezeket túl családnevekre, fényképekre, illetve a bevándorlók érkezésének ideje, helye, hajószáma alapján is kereshetünk az adatbázisban.

A magyar vonatkozású dokumentumok jelentős számát jelzi, hogy a „Hungarian” keresőszóra csak 1956-ból 10 168 találat van, ebből pedig 6810 db digitálisan is elérhető. Nem canberrai „Hungarian” anyagokra 1956-ból 7706 találat van, ebből 1015 db elérhető digitálisan. A forradalom éveit követő nagyarányú magyar bevándorlás miatt 1957 és 1960 között a „Hungarian” keresőszóra 16 176 találat van Canberrában, ebből 8658 db-ot digitalizáltak. Ugyanebből az időszakból a nem canberrai anyagok 9647 db-ot tesznek ki; ebből 819 szkennelve. 1960 utáni „Hungarian” anyagokból Canberrában 12 730 db van, ebből 8257 db képpel együtt. 1960 utáni „Hungarian” anyagokból Canberrán kívül még van 8256 db, ebből 348 db elérhető digitálisan. A „Hungary” keresőszó esetében a legtöbb anyag Canberrában található; Brisbane-ben lévő anyagok javarészt digitalizálva, illetve Sydney-ben található még jelentősebb mennyiségű dokumentum.

Az Ausztráliai Nemzeti Könyvtár

A National Library of Australia¹⁷ Canberrában található hatalmas és professzionális szolgáltatásokat nyújtó épülete kutatóbarát nyitvatartással (hétköznap 10:00-20:00-ig, hétvégén 10:00-tól 17:00-ig) várja a látogatókat. A belépés előzetes regisztrációt nem igényel, a helyszínen útlevel segítségével gyorsan lehet regisztrálni. A könyvtár címe: National Library of Australia, Parkes Place, Canberra ACT 2600. Tudakozódni a (0061) 02 6262 1266 telefonszámon lehet, írásban pedig egy űrlap segítségével.¹⁸

A könyvtár jelentős mennyiségű dokumentumot kezel.¹⁹ Mivel a könyvtárban szabadpolcosan csak referenciaművek érhetőek el, ezért az itteni kutatás is előzetes tervezést igényel. Hétköznap 10:00 és 17:00 között lehetséges anyagot (elvileg tíz tétel, de igény szerint a szám növelhető, csak kérni kell) kikérni, ekkor a kiszállítás nagyjából 45 percet vesz igénybe. Hétvégén viszont ez a szolgáltatás nem áll a kutatók rendelkezésére.

A könyvtár katalógusa bárholnan elérhető: <https://catalogue.nla.gov.au/>

Kutatói segédletek az alábbi linken találhatóak: <https://www.nla.gov.au/collections/guide-selected-collections>

Az ausztráliai kiadású és illetőségű, a Könyvtárban őrzött hungarika folyóiratok, időszaki kiadványok listája:

- Hungarian observer: journal of the Hungarian Institute in Melbourne (1986-tól)
- Magyar szó = Hungarian voice (1960-tól)

---

¹⁵ <https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/SearchScreens/BasicSearch.aspx>

¹⁶ <https://www.naa.gov.au/about-us/our-services/supplying-digital-copies-records>

¹⁷ <https://www.nla.gov.au/>

¹⁸ <https://reftracker.nla.gov.au/reftr100.aspx?pmi=3313926892168420774>

¹⁹ <https://www.nla.gov.au/about-us/who-we-are/facts-and-figures>

- Magyar élet = Hungarian life (1962-től). A legnagyobb, rendszeres megjelenésű ausztráliai magyar lap, mely online előfizethető,²⁰ illetve 2008 és 2018 közötti lapszámai az Elektronikus Periodika Archívumban is fellelhetők.²¹
- Dél Keresztje = Southern cross (1951–1956), folytatása Független Magyarország = Free Hungary (1957–1963), folytatása Tükör (1963–1964), folytatása: Független Magyarország = Free Hungary (1965–1968)
- Becsülettel (1955–1957), folytatása: Sorsunk (1958–1963)
- Ausztráliai magyarság = Hungarians in Australia (1963–1987, illetve 1992, hiányos)
- Perthi Magyar hírek: a Nyugat-Ausztráliai Magyar szervezetek hivatalos értesítője = Hungarian news: official bulletin of the Hungarian Associations in Western Australia (1969-től, hiányos), szintén előfizethető²²
- Sydney-i Magyar élet = Hungarian life (1956–1978)
- Magyar sport = Hungarian sport
- Szabadságharcos híradó = Freedom fighters' newsletter

Ezen folyóiratokban rövid, a kinti magyarok életére vonatkozó hírek, ismertetések, felhívások olvashatók. Némelyik, például a Magyar Élet, illetve a Perthi Magyar Hírek ma is létező folyóiratok, így friss kiadványaik éppen azt az időszakot fedik le, amelyek levéltári források híján kevésbé kutathatók.

További könyvek, publikációk a magyarság életére, a magyar kultúrára vonatkozóan a National University of Australia-ban:

- Magyar iskola: a magyar nemzet történetének, nyelvének, földjének, irodalmának ismertetése a Nyugatausztráliában élő magyaroknak / [írta] Endre Kora
- Avar Nagár Magar / Szederkenny Ferenc
- Magyar tancdalok és operettek [music]
- Magyar harangok
- Magyar népdalok és hallgatok
- Puskas Ocsi : Melbourneben
- Történelmi tanulmányok a magyar honfoglalásról: a honfoglalás avar háttere / Uri Előd
- Ausztráliai magyarság = Hungarians in Australia

Külön kategóriát képviselnek a National Library of Australia-ban őrzött hungarika anyagok között az ún. „hungarista” (szélsőjobboldali) kiadványok. Ezek nem feltétlenül ausztráliai vonatkozásúak, hanem a hagyatéki anyagokból kerülhettek a Könyvtár gyűjtőkörébe:

- AVOs voltam, AVOsok vertek / Kiss József
- Egy élet Magyarországot : Horthy Miklós önéletrajza
- Alapvető munkája, út és cél / Szálasi Ferenc
- Szálasi küzdelmeiből : hogyan történt a hatalom átvetele / Csonka Emil

²⁰ <https://www.magyarélet.net/>

²¹ <https://epa.oszk.hu/02200/02228>

²² <https://www.hungarianswa.com.au/perth-i-magyar-hirek>

- A satan komisszarjai: vazlat az 1956-os rabszolgalazadas megertesehez / összeallitotta es irta Csiszar Laszlo
- Ut es cel: a Hungarista Mozgalom Hivatalos lapja
- Information bulletin (Hungarista Mozgalom)
- Hungarista bulletin
- Istoczy Gyozo: elete es kuzdelmei / Bosnyak Zoltan
- Istoczy Gyozo Orszaggyulesi beszedei es munkaibol
- Nagyter eletter vezetonep: a nyilaskeresztes part-Hungarista mozgalom partkulugyek ertekezleteinek sorozabatan
- Emlekiratfelek es egyebek / irta es kiadta Istoczy Gyozo
- A szabadkomuvesseg: kimerito felvilagositasul a magyar intelligencia szamara / irta Bartha Tamas
- Igy dolgoztak – (a magyarorszagi kommunizmus 133 napja): emlekezteto

A fentiekon túl érdeemes még a „magyar” keresőszóra kapott találatokat végignézni.²³

---

²³ <https://catalogue.nla.gov.au/Search/Home?lookfor=magyar&type=all&limit%5B%5D=&submit=Find&page=2>